

INSTITUTGA ASOS BO'LGAN KAFEDRA**Egamberdiyeva Durdona Abduqaxxor qizi**

Yunus Rajabiy nomidagi

O'zbek milliy musiqa san'ati instituti 2-kurs talabasi

egamberdiyevad44@gmail.comIl.rahbar.: **PhD L.Djurayeva****ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada o'tgan asrda tashkil topib, hozirda institutga aylangan "Sharq musiqasi" kafedrasining tarixi va ayni kunlardagi faoliyati, istiqboldagi rejalari xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: *musiqashunoslik, Sharq, musiqa, san'atshunoslik, maqom.*

Xalqimiz madaniy merosining ajralmas qismi bo'lgan milliy maqom san'ati o'zining qadimiy tarixi, teran falsafiy ildizlardan, betakror badiy uslubi va boy ijodiy an'analari bilan ma'naviy hayotimizda muhim o'rin egallaydi.

Asarlar davomida ulug' shoir va olimlar, mohir bastakorlar, hofiz va sozandalarning mashaqqatli mehnati va fidoiyligi, ijodiy tafakkuri bilan sayqal topib kelayotgan ushbu noyob san'at nafaqat yurtimiz va Sharq mamlakatlarida balki dunyo miqyosida katta shuhrat va e'tibor qozongan. Maqom san'atining gultoji bo'lgan **Shashmaqom** YUNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilib (2003), hamda uning representativ ro'yxatiga kiritilgani (2008) buni yaqqol tasdig'idir.

O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda maqom san'atini o'rganish va rivojlantirish borasida muayyan ishlar amalga oshirildi. Prezident SH.M.Mirziyoyevning "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-

tadbirlari to‘grisida” 2017- yil 17- noyabrdagi PQ-3391-sonli qarori qabul qilindi. Bunga ko‘ra chuqur ilmiy nazariy tadqiqotlar, o‘quv uslubiy adabiyotlar yaratish, maqom san‘atini radio, televideniye, ommaviy axborot vositalari, internet tarmog‘i orqali mamlakatimizda va chet ellarda targ‘ib etish, maqom ustozlari va soha olimlari, mutaxassislarning, iqtidorli va istiqbolli yosh ijrochilar faoliyatini yoritish yangi bosqichga ko‘tarildi. O‘zbek milliy maqom markazi, viloyatlar markazlarida maqom ansabllari tashkil etildi. Sobiq Musiqiy sharqshunoslik kafedrasining nomi O‘zbek maqomi tarixi va nazariyasiga o‘zgartirilib, 2020 yildan hozirga qadar Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa san‘ati instituti tarkibida faoliyat olib bormoqda.

Kafedraning tashkil etilishi o‘tgan asrning qaltis pallalariga to‘g‘ri keladi. XX asrning yirik musiqashunos olimi, san‘atshunoslik fanlari doktori, professor Fayzulla Karamatov hamda o‘z davrida Kompozitorlar uyishmasi raisi bo‘lgan Ahmadjon Jabborov, yosh o‘qituvchi Otanazar Matyoqubov sa‘y-harakatlari bilan 1972 yili Toshkent davlat konservatoriyasida (2002 yildan buyon O‘zbekiston davlat konservatoriyasi) “Sharq musiqasi” nomi bilan kafedra rasman bunyod etilgan. Sobiq ittifoq davlatlari orasida birinchi marta tashkil etilgan mazkur kafedra dastlab “Sharq musiqasi” nomi bilan faoliyat yuritgan. Keyinchalik, kafedra asosida “Musiqiy sharqshunoslik”, “An’anaviy xonandalik” va “An’anaviy sozandalik” kafedralari tuzilgan. Bunda F.Karamatovning hissasi katta bo‘lib, bu haqida musiqashunos olim O.Ibrohimov quyidagi fikrni bildirib o‘tgan: “Fayzulla Karomatli milliy musiqiy meros namunalarini ilmiy-nazariy o‘rganish bilangina cheklanmay, balki ularni yosh avlodga amaliy o‘rgatish borasida ham tahsinga sazovor ishlarni amalga oshirgan. Xususan, jonkuyar olimning tashabbusi bilan 1972 yili Toshkent davlat konservatoriyasida “SHarq musiqasi” tashkil etilib, unda O‘rta asr musiqa risolalarini bevosita o‘qib, tadqiqot olib bora oladigan musiqashunos, sharqshunoslarni tayyorlash hamda ustozona musiqa doir Olti maqom va boshqa murakkab janrlarni

mukammal ijro eta oladigan xonanda va sozanda talabalarni voyaga yetkazish ishlari jadal boshlab yuborilgan edi”¹

Kafedraning bosh maqsadi – o‘zbek mumtoz musiqa ijrochiligini (o‘zbek musiqasining ustuvor asosi bo‘lgan – SHashmaqom, Xorazm maqomlari, Farg‘ona-Toshkent maqom yo‘llari, katta ashula va og‘zaki an‘anadagi ustozona musiqa ijrochiligini amaliy jihatdan o‘rganish, sharqshunos olimlarning arab, fors va turkiy tillarda yaratgan asarlarini tarjima qilib, ularni musiqashunos nuqtayi nazaridan ilmiy sharhlay oladigan manbashunoslar tayyorlashdan iborat etib belgilangan.

Ilk yillarda kafedrada san‘atshunoslik fanlari doktori, professor I.Rajabov “Manbashunoslik” va “Maqom asoslari”, professor A.Jabborov “O‘zbek musiqa tarixi”, kompozitor SH.SHaymardanova “Notalashtirish”, ustoz-san‘atkor F.Sodiqov “Dutor va chang ansambli ijrochiligi” ixtisosligi, R.Rajabiy, T.Inog‘omov, M.Muhamedov, S.Taxalov “Tanbur, nay, qashqar rubobi” ixtisosligi, O.Alimaxsumov “An‘anaviy ijro” ixtisosligi, Z.Oripov, Z.Nasullayev, K.Avasenov “SHarq tillaridan – fors, arab, urdu”, yosh o‘qituvchilar: O.Matyoqubov va R.Abdullayev “O‘zbek an‘anaviy musiqasi asoslari”, “Notalashtirish” va “Folklor amalyoti” kabi fanlardan dars bera boshlaydilar. Kafedrada tahsil olgan o‘zbekistonlik talabalar bilan bir qatorda, Qozog‘iston, Tojikiston Respublikasidan kelib, ilmiy-ijodiy faoliyatini bizda olib borgan xorijiy talabalar ham kelajakda yetuk musiqashunos, mohir san‘atkor va xonanda bo‘lib yetishadilar. San‘atshunoslik fanlar doktorlari, professorlar A.Nizomov va F.Aziziy (Tojikiston), san‘atshunoslik fanlar doktori, professor A.Nazarov, san‘atshunoslik fanlari nomzodi, professor R.Yunusov, san‘atshunoslik fanlari nomzodlari, A.Jumayev, O.Malkeyeva kabi taniqli olimlar kafedraning ilk bitiruvchilari sifatida tarixga muhrlanganlar.

“O‘zbek maqomi tarixi va nazariyasi” kafedrasini konservatoriya tarkibida bugungi kunga qadar F.M.Karamatov, O.R.Matyoqubov, Z.T.Oripov, R.Y.Yunusov,

¹Ibrohimov O. Ustoz Fayzulla Muzaffarovich Karomatli haqida so‘z. Qo‘lyozma maqola. <https://t.me/maqomot> saytida. – B. 5-6.

S.M.Begmatov, I.A.G'aniyeva, A.R.Zokirov, CH.E.Ergasheva boshqarib kelgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26- maydagi "Madaniyat va san'at sohasidagi jamiyat hayotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6000-son Farmoni hamda 2020-yil 2-sentabrdagi "Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati inistituti faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 536- sonli qaroriga muvofiq, Maqom va baxshichilik san'ati sohasi uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ta'lim jarayoniga o'qitishning innavatsion shakl va metodlari hamda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini keng joriy etish, soha mutaxassislarning ilmiy salohiyatini yanada oshirish maqsadida Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'at instituti tashkil etildi. Inistitutning ochilishi O'zbek milliy musiqa san'atini har tomonlama o'rganish va rivojlantirish yo'lidagi yangi qadam bo'ldi.

Mazkur institutga Yunus Rajabiy nomining berilishi bejiz emas albatta. So'zimizning boshida ta'kidlaganimizdek, milliy musiqamizni yozib olinishida akademik Yunus Rajabiyning hissasi kattadir. Uzoqni ko'zlab boshlangan ezgu ishlar avlodlar tomonidan munosib davom ettirilmoqda, yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Yangi tashkil etilgan inistitutga O'zbekiston va Qoraqalpog'iston xalq artisti, Turkmanistonda xizmat ko'rsatgan artist, O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va turizm vaziri Nazarbekov Ozodbek Ahmadovich rektor etib tayinlandi. Hozirgi kunda kafedra "O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi" nomi bilan mazkur institutda faoliyatini davom ettirmoqda. Uni hozirda yosh musiqashunos olimi Sh. Berdixanova boshqarib kelmoqda.

Bugungi kunda kafedrada ish olib borayotgan professorlar – san'atshunoslik fanlari doktori, professor Rustambek Abdullayev, san'atshunoslik fanlari nomzodlari, professorlar Ravshan Yunusov, Soibjon Begmatov, Saida Qosimxo'jayeva, Abduvali Abdurashidov, san'atshunoslik fanlari bo'yicha falsafa doktorlari (PhD) Chinora Ergasheva, Laylo Djurayeva, Shaxida Berdixanova, katta o'qituvchilar Azizjon Zokirov, Xumoyun Xaydarov, Munojat Azamova, Go'zal Xasanova, Sardor

Tojiboyev, Barno Shamshiyeva, Jur'atbek Sherimmatov, Nasiba Yo'ldasheva, Nodira Xaydarova, Tatiyano Petrenka, Nilufar Botirova, Alisher Egamov, Azizulloh Arol yosh maqomshunoslar va ijrochilarga musiqa san'atining sir-asrorlarini tahsil berib kelmoqdalar.

Kafedrada bakalavriyat ta'lim yo'nalishida – musiqashunoslik asoslari, o'zbek musiqasi tarixi, an'naviy o'zbek musiqasi asoslari, o'zbek maqom tarixi va nazariyasi, maqom solfedjio, aruz va musiqa, xalq musiqa ijodiyoti, doston solfedjio, maqom asoslari, fors tili, arab tili, jahon musiqasi tarixi, solfedjio, garmoniya, musiqa nazariyasi, polifoniya, musiqiy asarlar tahlili, sharq xalqlari musiqa tarixi, radio va telejurnalistika notiqligi, musiqiy nazariy fanlar o'qitish uslubiyoti, zamonaviy musiqa, etnomusiqashunoslik asoslari, musiqashunoslik metodologiyasi; magistratura bosqichida esa – musiqashunoslik, ilmiy tadqiqot metodologiyasi, zamonaviy garmoniya, etnosolfedjio, sharq xalqlari maqomlari, manbashunoslik, XXI asr jahon musiqa madanyati, XXI asr O'zbekiston musiqa madanyati, zamonaviy musiqa shakli, musiqa uslublari tarixi, maqomot va zamonaviy kompozitorlik ijodiyoti fanlari olib boriladi.

Kafedra o'z oldiga asosiy vazifa sifatida maqom ijrochiligi va baxshichilik san'ati bo'yicha fundamental, amaliy va ijodiy izlanish hamda tadqiqotlar olib borish, sohada shakllangan ijodiy maktablarning o'ziga xos ijro uslublari va an'anelarini qayta tiklash, milliy musiqa san'ati va xalq ijodiyoti yo'nalishlarida o'quv-metodik adabiyotlar yaratish, atoqli bastakorlar, hofiz va sozandalar, baxshilarning ijodiy merosini chuqur o'rganish va qayta tiklash, shuningdek, mumtoz musiqa san'ati namunalarini notaga ko'chirish, milliy musiqa san'ati, xalq ijodiyoti yo'nalishlardagi xorijiy ta'lim muassasalari va markazlari bilan xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yish, o'zaro tajriba almashish, qo'shma ta'lim dasturlari va ilmiy loyihalarni amalga oshirish kabilarni qo'yg'an va baholi qudrat amalga oshirib kelmoqda.

O'zbek maqomi tarixi va nazariyasi kafedrasini faoliyati misolida yurtimizdagi islohotlarning bir ko'rinishi xolos. Kafedra tashkil etilganligiga qariyb yarim asr to'lgan bo'lsada, bebaho durdonamiz – maqomlarning nazariy asoslarini, tarixiy

ildizlarini, baxshichilik san'atining ilmiy jihatlarini o'rganishga u qadar kirishilmagan edi. Yuqoridagi siyosiy hujjatlarning ijrosi o'laroq hozirda ommaviy axborot vositalariga ham maqom tashviqotiga bag'ishlangan bir qator loyihalar bajarilmoqda. Shuningdek, ilmiy salohiyatli yosh olim va olimlar ham sekn-asta ko'paymoqda. Umid qilamizki, yaqin kelajakda Akademiya maqomini olishni rejalashtirayotgan o'quv maskanimizdan chinikam akademiklar – Yunus Rajabiyning munosib vorislari yetishib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.Rajabov. Maqomlar. (Nashrga tayyorlovchi va maxsus muharrir O.Ibrohimov.) – T.: "San'at". 2006.
2. O.Ibrohimov. Maqom va makon. – T: Movaraunnahr. 1996.
3. O.Ibrohimov. Ustoz Fayzulla Muzaffarovich Karomatli haqida so'z. Qo'lyozma maqola. https://t.me/maqomot_saytida. – B. 5-6.